

Kontrollkäik SA-sse Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hoolduskeskus

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 07.11.2013 etteteatatult SA-d Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hoolduskeskus.

SA Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hoolduskeskus (edaspidi ka *Keskus*) osutab hooldusraviteenust ja hooldusteenust. Keskusele on antud tegevusluba hooldusraviteenuse osutamiseks 60 voodikohal. Kontrollkäigu ajal viibis Eesti Haigekassa rahastatud hooldusraviteenusel 24 inimest ning tasulisel hooldusraviteenusel 32 inimest. Patsientidega vahetult tegelevatest töötajatest oli kontrollkäigu ajal tööal arst, kaks õde, neli hooldajat, toidujagaja ja tegevusterapeut.

Õiguskantsler Keskust varasemalt kontrollinud ei olnud.

(2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusasutuse funktsiooni,¹ kas Keskuses on tagatud hooldusraviteenust saavate isikute põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigul pöörasid õiguskantsleri nõunikud kõrgendatud tähelepanu patsientide vabaduspõhiõiguse tagamisele ja nende kohtlemisele. Samuti kontrollisid nõunikud hooldusraviteenuse osutamiseks nõusoleku olemasolu ja selle dokumenteerimist. Kontrollkäigu kestel külastasid õiguskantsleri nõunikud Keskuse ruume, vestlesid Keskuse töötajate ja patsientidega ning tutvusid juhuvalikul patsientide raviandmetega. Intervjueritud patsiendid olid väga rahul Keskuse ja selle töötajatega. Eriti olid patsiendid rahul kodusarnase keskkonna ja arsti pideva kättesaadavusega.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

Kontrollkäigu tulemusel tuvastas õiguskantsler Keskuses järgnevad puudujäägid, millele ta soovib tähelepanu juhtida:

- esineb oht hooldusraviteenuse patsientide vabaduspõhiõiguse alusetuks piiramiseks (p 4.1)
- hooldusraviteenust kasutavate patsientide ravidokumentides ei kajastunud teenuse osutamiseks nõusoleku saamine (p 4.2).

(4.1) Oht vabaduspõhiõiguse piiramiseks

Ringkäigul Keskuses ilmnes, et mõnede palatite ustel olid lukustusvahendid, millega oli palati ust võimalik ainult väljastpoolt lukustada. Töötajate selgituste kohaselt lukustatakse palati uks

¹ Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artikli 4 järgi on riigi ennetusasutusel õigus külastada kohti, kus hoitakse või võidakse hoida isikuid, kellelt on võetud vabadus avalikku võimu teostava asutuse korralduse alusel, sellise asutuse toetusel või sõnaselgel või vaikival nõusolekul. „Vabaduse võtmine“ tähendab siinjuures /.../ ametiasutuse korraldusel isiku mis tahes vormis kinnipidamist, /.../ või paigutamist riiklikku või eraõiguslikku järelevalveasutusse, kust isikul ei ole lubatud oma tahte kohaselt lahkuda. Viide sellele, et hooldusraviteenusel olevate isikute vabaduspõhiõigusi võidakse riigi teadmisel piirata, ilmnes nii [Terviseameti 2011. aasta analüüsist hooldusraviteenuse osutate kohta](#) kui ka [Eesti Patsientide Esindusühingu 2011. aasta kokkuvõttest hooldusravis esinenud juhtumite kohta](#). Õiguskantsleri läbiviidud kontrollkäigud näitavad, et oht vabaduspõhiõiguse piiramisele on täiesti olemas, mistõttu kontrollib õiguskantsler riigi ennetusasutusena hooldusraviteenuse osutajate tegevust.

selleks, et dementsed patsiendid ei läheks omapäi „jalutama”. Ühepoolset sulgemist võimaldav (nn liblikaga) lukustusvahend oli ka ühekohalisel palatil (vt LISA 1. [Foto nr 1](#)), mis võimaldas palati kasutamist eraldusruumina. Nimetatud palati uks polnud kontrollkäigu toimumise ajal lukustatud.

Täiendavalt ilmnas vestlusest töötajatega, et Keskuses on tulnud ette juhtumeid, kus patsienti on liikumist piiravate rihmadega voodi külge seotud.

Nii isiku lukustamine ruumi, kust tal ei ole võimalik omal soovil lahkuda (nt ust seestpoolt avada), kui ka isiku kinnisidumine voodi külge kujutavad endast väga intensiivset vabaduspõhiõiguse riivet. Ruumi lukustamisel, olgu lukustajaks hoolduskodu töötaja või mõni teine patsient, seisneb riive vabaduse (eelkõige füüsilises) piiramises, kuna takistatakse isiku võimalusi liikuda ruumist väljapoole. Kinnisidumise puhul on riive veelgi tugevam, kuna selliselt piiratakse tema võimalusi liikumiseks ja oma tahte järgi tegutsemiseks ka ruumisiseselt.

Vabaduspõhiõigus on üks olulisemaid põhiõigusi, kuna see on eelduseks mitmete teiste põhiõiguste kasutamisel. Vabaduspõhiõigust kaitseb [Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) (PS) § 20, mis lubab vabaduspõhiõigust piirata vaid seaduses sätestatud juhtudel ja korras PS § 20 lõikes 2 ammendavalt loetletud alustel. Teisisõnu võib vabaduse võtta ainult kindlatel eesmärkidel ning PS § 20 lõikes 2 toodud vabaduse piiramise aluseid ei tohi tõlgendada laiendavalt põhiõiguse kandja kahjuks.² Nii ei saa hooldusraviteenust pakkuv asutus tõlgendada vabaduspõhiõiguse piiramise aluseid laiendavalt selliselt, et asutusel tekib PS § 20 lg 2 punkti 5 alusel õigus vaimuhaige kinnipidamiseks, kui ta on endale või teistele ohtlik. PS § 20 lõike 2 järgi peavad vabaduspõhiõiguse piiramise võimalused ja kord olema sätestatud seaduse tasandil ning isiku vabadust ei saa piirata üksnes PS § 20 lõike 2 mõnele punktile otse viidates.³

Üheks selliseks olukorraks, kus põhiseadus lubab isiku vabaduspõhiõigust seaduse alusel piirata, on psüühikahäirega isiku kinnipidamine, kui ta on endale või teistele ohtlik.

Psüühikahäirega isikute kinnipidamine on võimalik ainult [sotsiaalhoolekande seaduse](#) §-s 19 ja §-s 20¹ ning [psühhiaatrilise abi seaduse](#) §-s 11 sätestatud juhtudel. Nimetatud sätete kohaselt võib psüühikahäirega isiku vabadust piirata üksnes järgnevatel juhtudel:

- isiku paigutamisel ööpäevaringsele erihooldusteenusele kohtumääruse alusel või
- ööpäevaringsel erihooldusteenusel viibiva isiku paigutamisel eraldusruumi, kui see on vajalik nimetatud isiku või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitseks või
- isiku paigutamisel tema tahtest olenematult ravile haigla psühhiaatriaosakonda vältimatu psühhiaatrilise abi korras.

Seega ei anna need sätted õiguslikku alust hooldusraviteenusel viibiva isiku vabaduspõhiõiguse piiramiseks. Ka pole tervishoiuteenuse korraldamise seaduses ja teistes nimetatud valdkonda reguleerivates õigusaktides ette nähtud hooldusraviteenust saavate isikute vabaduse ja isikupuutumatus sellel kujul piiramise võimalust. Kuna seadusest statsionaarsel hooldusraviteenusel viibivate isikute vabadust piiravate meetmete õigust ei tulene, ei või Keskus patsientide vabadust niimoodi piirata.

² [Riigikohtu üldkogu otsus 21.06.2011, nr 3-4-1-16-10, p 79.](#)

³ [Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus 21.06.2006, nr 3-1-1-59-06, p 7.](#)

Õiguskantsler möönab siiski, et mõningatel puhkudel võib teatud meditsiiniliste protseduuride läbiviimise ajaks olla hädavajalik patsiendi kindlas asendis hoidmine.⁴ Selline PS § 20 riive võib olla põhjendatud PS §-st 28 tuleneva isiku tervise kaitse põhiõiguse tagamiseks. Taoline tegevus on [võlaõigusseaduse](#) (VÕS) § 758 lg 1 järgi lubatud kui muu tervishoiuteenuse osutamisega otseselt seotud tegevus. Seda näiteks olukorras, kus patsiendi liigutused võivad ohustada protseduuri edukust. Selline fikseerimine tuleb aga lõpetada kohe pärast meditsiinilise protseduuri läbiviimise lõppu. Samuti peab selline protseduur olema eesmärgi silmas pidades sobiv, vajalik ja mõõdukas ehk proportsionaalne saavutatava eesmärgi suhtes.

Eelnevale tuginedes märgib õiguskantsler palatisse lukustamise ohu osas järgmist. Kuigi kontrollkäigu ajal ei täheldanud tema nõunikud, et mõne patsiendi liikumisvabadust oleks piiratud tema sulgemisega palatisse, kujutavad ainult väljastpoolt ukse avamist võimaldavad lukustusseadmed endast potentsiaalset ohtu vabaduspõhiõiguse piiramisele, kuna neid on lihtne kasutada ja selliselt patsient palatisse sulgeda.⁵ Palati ukse lukustamine piirab aga õigusliku alusega selles viibivate isikute vabadust.

Patsientide voodi külge sidumise osas peab õiguskantsler vajalikuks rõhutada, et patsientide ohjeldamine ei ole lubatud ka juhul kui nende lähedased või eestkostja selleks nõusoleku on andnud või seda soovivad. Nagu öeldud, on vabaduspõhiõigus eelduseks teiste põhiõiguste kasutamisele ning seda tohib piirata vaid seaduses sätestatud isik (üldjuhul kohus) seaduses nimetatud juhtudel ja korras.

Seetõttu teeb õiguskantsler SA-le Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hoolduskeskus ettepaneku:

- lõpetada osakonnas selliste palatiuste lukustusvahendite kasutamine, mis võimaldavad patsientide vabadust alusetult piirata, ning tagada, et Keskuse palatiuksi oleks patsientidel võimalik alati seestpoolt avada;
- selgitada hooldusravi osakonna töötajatele, et hooldusraviteenusel viibivate patsientide kinnisidumine (v.a vajadusel meditsiinilise protseduuri ajaks) ei ole lubatud. Seda ka juhul, kui selleks on andnud nõusoleku patsiendi lähedased või tema eestkostja;
- kaaluda hooldusravi osakonna töötajate koolitamist patsiendi kinnisidumise vajaduse ennetamise ja kinnisidumisele alternatiivsete meetmete rakendamise teemadel.⁶

⁴ Sotsiaalministeerium on leidnud, et tervishoiuteenuse osutamise käigus võib lühiajaline fikseerimine protseduuri teostamise ajaks olla aktsepteeritav. See peab olema patsiendi huvides ja vastama tema poolt varem avaldatud või tema eeldatavale tahtele ja tervishoiuteenuse osutamata jätmise (nt mingi konkreetse protseduuri teostamata jätmise) oleks ohtlik patsiendi elule või kahjustaks oluliselt patsiendi tervist. Selline fikseerimine peab olema rangelt meditsiiniliselt näidustatud, kestma mitte kauem kui protseduuri läbiviimine ning nii põhjendus protseduuriks kui ka fikseerimiseks peab olema nõuete kohaselt dokumenteeritud. Patsiendi ohutus peab olema tagatud läbi meditsiinilise järelevalve kogu protseduuri läbiviimise ajaks.

Vt Terviseameti 2011. aasta järelevalvetulemuste kokkuvõttes hooldusraviteenuse osutajate kohta, lk 3. Kättesaadav aadressil: http://www.terviseamet.ee/fileadmin/dok/Tervishoid/JO_tulemused_hooldusasutustes.pdf.

⁵ Samal põhjusel peab õiguskantsler taunitavaks ka selliste palatite lukustusüsteemide kasutamist, mis ei võimalda patsientidel palatiust seestpoolt avada (nn Vasara-lukud, mis võimaldavad ust avada vaid võtme abil ja kui võti asub ühel pool ukse ees, siis ei ole võimalik teiselt poolt ust avada ka võtmeaga).

⁶ Vt nt The Royal College of Nursing. Clinical Guidelines. Kättesaadav: <http://www.rcn.org.uk/development/practice/clinicalguidelines/violence>.

(4.2) Nõusolek hooldusraviteenuse osutamiseks

Kontrollides Keskuses viibinud patsientide ravidokumente, selgus, et mitme patsiendi ravidokumentides puudub nõusolek patsiendile hooldusraviteenuse osutamise kohta. Nende patsientide ravidokumentidest ei selgunud, et tegemist oleks olnud otsusevõimete patsientidega.

Nõusoleku andmine tervishoiuteenuse osutamiseks puudutab otsustusvabadust isiku füüsilise ja vaimse puutumatus üle, mida kaitsevad nii PS § 26 kui ka PS § 19.⁷ Veel puudutab patsiendilt nõusoleku küsimine ka tema inimväärikust, mida kaitseb PS § 10. Inimväärikuse aspekt on nõusoleku saamisel oluline, kohtlemaks tervishoiuteenuse osutama asumisel patsienti kui subjekti mitte kui objekti.

Nõusoleku andmisega tervishoiuteenuse osutamiseks annab isik teisele isikule õiguse sekkuda oma keha puudutavatesse küsimustesse. Kuna tervishoiuteenuse osutamise mõjutatakse inimese keha ja vaimu moel või teisel, on vajalik, et juba enne tervishoiuteenuse osutama asumist saaks inimene ise otsustada selle üle, kas ta soovib, et talle osutatakse tervishoiuteenust või mitte.

Tervishoiuteenuse osutamiseks nõusoleku küsimise kohustus tuleneb Eestile ka rahvusvahelise õiguse normidest. Täpsemalt näeb inimõiguste ja biomeditsiini konventsiooni inimõiguste ja inimväärikuse kaitsest bioloogia ja arstiteaduse rakendamisel⁸ artikkel 5 ette kohustuse tervise valdkonnas sekkumise eelselt isikult teadliku ja vabatahtliku nõusoleku küsimise kohustuse. Artiklites 6-8 on reguleeritud inimese ravimise tingimused puhkudel, mil inimene pole võimeline nõusolekut andma, mil inimesel on psüühikahäire ja juhtudel, mil inimene on eluohtlikus seisundis.⁹

Riigisiselt reguleerib tervishoiuteenuse osutamisel nõusoleku andmist võlaõigusseadus. Võlaõigusseadus on eraõigussuhteid käsitlev õigusakt ning sellest tulenevalt puudutavad selles reguleeritud tervishoiuteenuse osutamise lepingu sätted tervishoiuteenuse osutaja ja patsiendi (teatud juhtudel ka tema seadusliku esindaja) vahelisi õigusi ja kohustusi. Riigikohus on korduvalt leidnud, et tervishoiuteenust osutatakse tervishoiuteenuse osutamise lepingu alusel eraõigussuhtes.¹⁰ Seega toimub tervishoiuteenuse osutamiseks nõusoleku andmine samuti eraõiguslikus suhtes.

Kaitsmaks patsienti tervishoiuteenuse osutaja ehk kolmanda isiku õigustamatu sekkumise eest, on seadusandja VÕS §-s 766 näinud ette kohustuse saada tervishoiuteenuse osutamiseks patsiendi nõusolek. Patsiendi nõusolekut ei ole vaja vaid järgnevatel juhtudel:

⁷ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, 2012. Paragrahv 26, p 8 ja 9.1. Kättesaadav ka arvutivõrgus: <http://pohiseadus.ee/ptk-2/pg-26/>. Lisaks vt Euroopa Inimõiguste Kohtu 22.07.2003 otsus asjas nr 24209/94 *Y.F. vs Türgi*, p 33

⁸ Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/78570>.

⁹ Inimõiguste ja biomeditsiini konventsiooni inimõiguste ja inimväärikuse kaitsest bioloogia ja arstiteaduse rakendamisel artikli 6 järgi võib sekkumine tervise valdkonnas toimuda vaimupuude, haiguse või muu sama laadi põhjuse tõttu nõusoleku andmiseks võimetu täiskasvanu puhul toimuda vaid tema esindaja loal või seadusega ette nähtud muu isiku loal. Täpse regulatsiooni selles osas peab sätestama riik ise. Raske psüühikahäirega isikule tema nõusolekuta psüühikahäire ravi kohaldamine võib toimuda ainult seaduses ette nähtud kaitsemeetmeid silmas pidades ning ainult juhul, kui sellise ravita võiks psüühikahäirega isiku tervis oluliselt halveneda (artikkel 7). Kui isik on eluohtlikus seisundis ja temalt ei ole võimalik seetõttu nõusolekut saada, võib tema tervise huvides osutada talle vajalikku arstiabi viivitamata (artikkel 8).

¹⁰ Vt Riigikohtu erikogu määrus 18.11.2013, nr [3-2-4-1-13](#), p 7 ja Riigikohtu halduskollegiumi otsus 17.04.2009, nr [3-3-1-16-09](#), p 17.

- kui piiratud teovõimega patsient ei ole võimeline tervishoiuteenuse osutamise ja osutamata jätmise poolt- ja vastuväiteid vastutustundeliselt kaaluma. Sel juhul annab nõusoleku patsiendi eest tema seaduslik esindaja (VÕS § 767 lg 4)¹¹
- kui seaduses sätestatud juhtudel ja ulatuses ei ole patsiendi ega tema seadusliku esindaja nõusolek vajalik (VÕS § 766 lg 6)
- patsient on a) teadvuseta või ei ole muul põhjusel võimeline oma tahet avaldama (ehk ta on otsusevõimetu) ning b) tal ei ole seaduslikku esindajat või seaduslikku esindajat ei ole võimalik kätte saada, c) kui tervishoiuteenuse osutamine on patsiendi huvides ja vastab tema varem avaldatud või eeldatavale tahtele ja d) tervishoiuteenuse viivitamatu osutamata jätmine oleks ohtlik patsiendi elule või kahjustaks oluliselt patsiendi tervist (VÕS § 767 lg 1).

Ka hooldusraviteenuse osutamisel tuleb lähtuda patsiendi otsustusõigusest teda puudutava üle ning saada hooldusraviteenuse osutamiseks kohane nõusolek¹² patsiendilt endalt või tema seaduslikult esindajalt, vältimaks patsiendi muutmist meditsiini objektiks, kus patsiendil otsustusõigus enda keha ja vaimuga toimuva üle puudub.

Poolt- ja vastuväiteid vastutustundeliselt kaaluma võimetu piiratud teovõimega patsiendi puhul on hooldusraviteenuse osutajal oluline jälgida, et tema asemel saab nõusoleku tervishoiuteenuse osutamiseks anda vaid tema seaduslik esindaja. Seaduslik esindaja on isik, kelle esindusõigus tuleb [tsiviilseadustiku üldosa seaduse](#) § 117 lõike 2 järgi seadusest. Nii võib seaduslikuks esindajaks olla näiteks eestkostja ([perekonnaseaduse](#) § 207 lg 1), kuid selleks ei ole patsiendi lähedane, kellele pole kohus eestkostja õigusi andnud.

Kui hooldusraviteenust on vajalik osutada inimesele,

- kes on sisuliselt piiratud teovõimega ega ole võimeline poolt- ja vastuväiteid vastutustundeliselt kaaluma, kuid
- kellele pole seaduslikku esindajat määratud ja
- kellele hooldusraviteenuse osutamine viivitamatult tema elu ja tervise kaitseks ei ole vajalik,

tuleb esmalt inimese lähedastel (tema vanemal, täisealisel lapsel, abikaasal), inimesel endal või valla- või linnavalitsusel esitada kohtule avaldus inimesele eestkostja määramiseks. Piiratud teovõimega inimese vajadustest lähtuvalt võib esitada samaaegselt kohtule avalduse esialgse õiguskaitse rakendamiseks¹³ ja muu hulgas ajutise eestkostja määramiseks.¹⁴ Kui kohus avalduse rahuldab ja määrab nt ajutise eestkostja, on viimasel võimalik sellise õiguse olemasolul anda inimese asemel nõusolek hooldusraviteenuse osutamiseks.

Kui aga sisuliselt piiratud teovõimega isikule on vajalik hooldusraviteenuse osutamine viivitamata ja täidetud on kõik VÕS § 767 lõikes 1 toodud tingimused, võib hooldusraviteenust vajavat inimest käsitada otsusevõimetusena ning tervishoiuteenust võib talle

¹¹ Kui aga seadusliku esindaja otsus kahjustab ilmselt patsiendi huve, ei või tervishoiuteenuse osutaja seda järgida (VÕS § 766 lg 4).

¹² Kohane nõusolek tähendab, et patsienti või VÕS §-s 766 nimetatud juhul seaduslikku esindajat on nõuetekohaselt teavitatud ja nõusolek on saadud samas paragrahvis sätestatud isikult. Samuti tuleb arvestada tsiviilseadustiku üldosa seaduses sätestatud tehingute regulatsiooniga, sh peab nõusolek antud vabatahtlikult.

¹³ Kohtupraktika näitab, et eestkostesajades on esialgse õiguskaitse rakendamise määrase kohus teinud isegi taotluse esitamisega samal päeval. Vt ka Viru Maakohtu 21.03.2011 määrus asjas [2-10-47817](#).

¹⁴ Esialgse õiguskaitse rakendamist eestkostja määramise menetluses reguleerib täpsemalt [tsiviilkohtumenetluse seadustiku](#) § 521.

osutada tema nõusolekuta. Kui hooldusraviteenuse osutamise viivitamatu vajadus on ära langenud, ei või kõnealusele inimesele tema nõusolekuta teenust enam osutada. Teenuse jätkuvaks osutamiseks tuleb kõigepealt välja selgitada, kas sisuliselt piiratud teovõimega patsient on ise võimeline ravi jätkamise üle otsustama. Kui ta seda pole, võib ravi jätkamise üle otsustada tema seaduslik esindaja (kohtu määratud eestkostja). Seda siis, kui kohus on volitanud teda sääraseid otsuseid patsiendi eest langetama.

Eelnevast johtuvalt tuleb tervishoiuteenuse osutajal seista hea selle eest, et nõusoleku teenuse osutamise jätkamiseks annaks selleks õigustatud isik – kas patsient ise, kelle seisund on paranenud ja otsusevõime taastunud, või seaduslik esindaja. Seadusliku esindaja puudumisel tuleks patsiendi lähedastel, patsiendil endal või kohalikul omavalitsusel esitada kohtule avaldus patsiendi teovõime piiramiseks. Kui seaduslik esindaja on patsiendile määratud, peab tervishoiuteenuse osutaja tutvuma asjaomase kohtulahendiga ja tegema selle põhjal kindlaks, mis küsimustes ja millistes ulatuses võib patsiendile määratud eestkostja patsiendi asemel otsuseid langetada. Kui seadusega ette nähtud nõusolekut ei saada, ei ole tervishoiuteenuse osutajal enam õiguslikku alust hooldusraviteenuse osutamiseks.¹⁵

Lisaks sellele, et patsiendilt või tema seaduslikult esindajalt tuleb küsida tervishoiuteenuse osutamiseks kohane nõusolek, tuleb see nõusolek tervishoiuteenuse osutajal kirjalikult fikseerida. Nimelt on seadusandja [tervishoiuteenuste korraldamise seaduse](#) § 56 lg 1 punktiga 7 pannud sotsiaalministrile kohustuse kehtestada nõuded tervishoiuteenuse kvaliteedi tagamiseks. Volitusnormi alusel on minister 15.12.2004 vastu võtnud määruse nr 128 „[Tervishoiuteenuste kvaliteedi tagamise nõuded](#)“ (edaspidi ka *kvaliteedimäärus*) ja selle § 6 lõikes 5 sätestanud tervishoiuteenuse osutaja kohustuse protokollida tervishoiuteenuse osutamiseks antud teavitatud nõusolek. Seega tuleb hooldusraviteenuse osutajal igal juhtumil küsida patsiendilt või tema seaduslikult esindajalt kohane nõusolek ja see kirjalikult fikseerida.

Lisaks patsiendi või tema seadusliku esindaja nõusoleku kirjalikule fikseerimisele patsiendi ravidokumentides tuleb õiguskantsleri hinnangul kirjalikult üles tähendada nõusoleku puudumisel selgitus, miks patsiendile asuti hooldusraviteenust osutama ilma tema nõusolekuta ning miks hooldusraviteenuse osutaja leidis, et patsient on otsusevõimetu või piiratud teovõimega patsient ei ole võimeline hooldusraviteenuse osutamise poolt- ja vastuväiteid vastutustundeliselt kaaluma. Kui kvaliteedimääruse § 6 lõikes 5 ette nähtud tervishoiuteenuse osutaja kohustust nõusolek protokollida tõlgendada kitsendavalt nii, et nõusoleku puudumisel ei tule ravidokumentidesse midagi kirjutada, siis ei oleks piiratud teovõimega või otsusevõimetu patsiendi haiglasse paigutamise õiguspärasus, sh VÕS §-s 766 sätestatud nõusoleku saamise kohustuse täitmine, piisavalt kontrollitavad. Nimetatud kohustuse täitmine peab olema aga kontrollitav, et tuvastada, millistel asjaoludel ja kelle vastutusel patsiendile teenust osutati.

Kuna kontrollkäigu ajal Keskuses viibinud mitme patsiendi toimikus puudus kirjalikult fikseeritud nõusolek hooldusraviteenuse osutamiseks ja polnud välja toodud selgitusi isiku otsusevõimetus kohta, avaldab õiguskantsler kahtlust, kas kõikidelt Keskuses viibinud isikutelt või nende seaduslikelt esindajatelt oli küsitud kohane nõusolek. Asjaolu, et nõusolekut hooldusraviteenuse osutamiseks alati ei dokumenteerita, kinnitasid ka Keskuse töötajad.

¹⁵ Kui isik ei soovi enam hooldusraviteenuse osutamist, tuleks talle selgitada teenuselt lahkumise tagajärgi ja selgitada koostöös isiku lähedaste ja/või omavalitsuse sotsiaaltöötajaga välja isiku edasine elukorraldus.

Eelnevast lähtuvalt teeb õiguskantsler SA-le Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hoolduskeskus ettepaneku:

- tagada, et hooldusraviteenusele saabuvatelt patsientidelt või nende seaduslikelt esindajatelt küsitaks alati kohane nõusolek hooldusraviteenuse osutamiseks ja see kirjalikult fikseeritaks;
- selgitada poolt- ja vastuväiteid vastutustundeliselt kaaluma võimetu sisuliselt piiratud teovõimega patsientide puhul neile endile (kui patsiendi seisund seda võimaldab), nende lähedastele või kohalikule omavalitsusele, et viivitamatu teenuse osutamise vajaduse puudumisel tuleb enne hooldusraviteenuse osutama asumist patsiendile määrata kohtul seaduslik esindaja, kes saaks patsiendi asemel anda teenuse osutamiseks kohase nõusoleku;
- selgitada igakordselt välja, kas kohus on patsiendi seaduslikule esindajale andnud õiguse otsustada tervishoiuteenuse osutamine patsiendi eest;
- tagada, et patsiendi ravidokumentides fikseeritaks selgitus, miks hooldusraviteenuse osutaja leidis, et patsient on otsusevõimetu või piiratud teovõimega patsient ei ole võimeline hooldusraviteenuse osutamise poolt- ja vastuväiteid vastutustundeliselt kaaluma.

(5) Kokkuvõte

Õiguskantsler teeb kontrollkäigu tulemusel isikute põhiõiguste ja -vabaduste tagamiseks SA-le Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hoolduskeskus järgnevad ettepanekud:

- lõpetada osakonnas selliste palatiuste lukustusvahendite kasutamine, mis võimaldavad patsientide vabadust alusetult piirata, ning tagada, et Keskuse palatiuksi oleks patsientidel võimalik alati seestpoolt avada;
- selgitada hooldusravi osakonna töötajatele, et hooldusraviteenusel viibivate patsientide kinnisidumine (v.a vajadusel meditsiinilise protseduuri ajaks) ei ole lubatud. Seda ka juhul, kui selleks on andnud nõusoleku patsiendi lähedased või tema eestkostja;
- kaaluda hooldusravi osakonna töötajate koolitamist patsiendi kinnisidumise vajaduse ennetamise ja kinnisidumisele alternatiivsete meetmete rakendamise teemadel;
- tagada, et hooldusraviteenusele saabuvatelt patsientidelt või nende seaduslikelt esindajatelt küsitaks alati kohane nõusolek hooldusraviteenuse osutamiseks ja see kirjalikult fikseeritaks;
- selgitada poolt- ja vastuväiteid vastutustundeliselt kaaluma võimetu sisuliselt piiratud teovõimega patsientide puhul neile endile (kui patsiendi seisund seda võimaldab), nende lähedastele või kohalikule omavalitsusele, et viivitamatu teenuse osutamise vajaduse puudumisel tuleb enne hooldusraviteenuse osutama asumist patsiendile määrata kohtul seaduslik esindaja, kes saaks patsiendi asemel anda teenuse osutamiseks kohase nõusoleku;
- selgitada igakordselt välja, kas kohus on patsiendi seaduslikule esindajale andnud õiguse otsustada tervishoiuteenuse osutamine patsiendi eest;
- tagada, et patsiendi ravidokumentides fikseeritaks selgitus, miks hooldusraviteenuse osutaja leidis, et patsient on otsusevõimetu või piiratud teovõimega patsient ei ole võimeline hooldusraviteenuse osutamise poolt- ja vastuväiteid vastutustundeliselt kaaluma.

Õiguskantsler palub SA-lt Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hoolduskeskus teavet tehtud ettepanekute täitmise kohta **hiljemalt 21.03.2014**.

LISA 1. 07.11.2013 õiguskantsleri nõunike kontrollkäigu raames tehtud foto SA-s Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hoolduskeskus.

Foto nr 1 – liblikaga lukustusvahend palati uktsel

